

OILA VA JAMIYATDA MUSIQIY MEROSGA BO'LGAN MUNOSABAT

Kaxxarova Odina Nazirjonovna

Namangan davlat pedagogika instituti magistranti

***Annotatsiya:** Ushbu maqola oila va jamiyatda musiqiy merosga bo'lgan munosabatni o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada musiqiy merosning oilaviy va ijtimoiy hayotdagi ahamiyati, avlodlararo uzluksizlik, shuningdek, yoshlarni milliy madaniyat va musiqiy qadriyatlarni qadrlash ruhida tarbiyalash masalalari tahlil qilinadi. Muallif musiqiy merosni saqlash va rivojlantirishda oila hamda jamiyatning roli, turli davrlar va ijtimoiy muhitda uning o'zgarishlari, shuningdek, zamonaviy sharoitda madaniy qadriyatlarni shakllantirish usullari haqida fikr yuritadi. Maqola nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham foydali bo'lib, oila va jamiyatning madaniy va ma'naviy rivojlanishida musiqiy merosni targ'ib qilishning samarali yo'llarini ko'rsatadi.*

***Kalit so'zlar:** musiqiy meros, oila tarbiyasi, jamiyat va madaniyat, avlodlararo uzluksizlik, milliy qadriyatlar, musiqiy ta'lim, ijtimoiy madaniyat.*

ATTITUDE TOWARDS MUSICAL HERITAGE IN FAMILY AND SOCIETY

Kakhkharova Odina

Master's Student, Namangan State Pedagogical Institute

***Abstract:** This article is devoted to the study of the attitude towards musical heritage in the family and society. It analyzes the significance of musical heritage in family and social life, intergenerational continuity, as well as the education of young people in the spirit of valuing national culture and musical traditions. The author discusses the role of family and society in preserving and developing*

musical heritage, its transformations across different periods and social environments, and ways to foster cultural values in modern conditions. The article is not only theoretically but also practically valuable, demonstrating effective methods for promoting musical heritage in the cultural and spiritual development of families and society.

Keywords: *musical heritage, family upbringing, society and culture, intergenerational continuity, national values, musical education, social culture.*

Yosh avlodni jamiyatning yuksak darajada axloqli, ma'lumotli, madaniyatli kishilari bo'lib etishishida oila tarbiyasi ham o'z o'rniga ega. Oila ijtimoiy tarbiya o'chogi sifatida o'z a'zolari, jumladan unda tarbiyalanayotgan bolaning ruhiyati va ma'naviyatiga ta'sir etadi. Insoniylikka oid ilk sabog'lardan bola oilasi muhitida bahramand bo'ladi, o'rganib boradi. Zero, bola tarbiyasining dastlab oilada, o'z ota-onasining bag'rida shakllanib borishi ko'p jihatdan oiladagi muhitga, kattalarning bolani tarbiysiga bo'lgan e'tibor va munosabati, ota-onaning tarbiyachilik mas'uliyatini yanada oshiradi.

O'zbek oilalarida musiqiy meros ko'pincha xalq qo'shiqlari, maqomlar va folklor orqali avlodlardan-avlodlarga o'tadi. Bu jarayonda ota-onalar, bobolar va buvilar bolalarga xalq musiqasi, dostonlar yoki milliy cholg'u asboblari (masalan, doira, dutor, rubob) haqida o'rgatadi. Musiqa oilada axloqiy va ma'naviy tarbiya vositasi sifatida ishlatiladi. Masalan, „Alpomish” yoki „Gorog'li” kabi dostonlar orqali yoshlarga vatanparvarlik, adolat va mehr-oqibat kabi qadriyatlar singdiriladi. Zamonaviy oilalarda musiqiy merosga qiziqish biroz pasaygan bo'lsa-da, ko'plab oilalar hali ham milliy musiqani bolalariga o'rgatishga harakat qiladi. Ammo pop-musiqa va global madaniyatning ta'siri tufayli yoshlar o'rtasida xalq musiqasiga qiziqish kamayishi mumkin.

Oilada farzand tarbiyasiga jiddiy e'tibor beruvchi ota-ona bolasining aql-idrokli, did-farosatli, ziyrak, nafosatni, san'atni tushunadigan, madaniyatli inson bo'lib voyaga etishini istaydi. Bola shaxsini tarkib toptirish esa, albatta oiladan boshlanadi. Bolada fe'l-atvor, xulq-odob, iroda, atrof-muhitga munosabat, e'tiqod

va qarashlar vujudga keladi.

Bola tarbiyasida uning oiladagi vaqtini taqsimlash muhim rol o'ynaydi. Oilada o'yin, mehnat va o'qish faoliyatlari bilan birga bolaning ma'naviy jihatdan rivojlanishi uchun musiqiy va badiiy manbalarni o'rgatilishiga ham alohida e'tibor qaratish muhimdir. Binobarin, jismoniy, aqliy, axloqiy, estetik tarbiya asosida shakllanadi, dunyoqarashini boyitib, san'atni idrok etish va munosib baholay olish, undan zavqlanish sifatlarini rivojlantirib borish maqsadga muvofiqdir. Oilada bolalarni musiqiy tarbiyalashda tabiat muhim omil bo'lib xizmat qiladi.¹ Bolalarning jonli tabiat, uning go'zalliklari bilan aloqasi ularda tabiatning o'ziga xos ohangi borligi, undan ta'sirlanish esa go'zallik tuyg'usini rivojlantiradi. Bolalar va o'smirlar tabiat bilan asta-sekin tanisha borib ayni vaqtda uning musiqiy ekanligini ham biladilar. Jonli tabiat tabiiy ohanglari – o'ziga xos ohang bo'lib, u kushlar sayrash, shamol esishi, barglar shivirlashi, daryo to'lqinlarining qirg'oqqa urilishidan dunyoga keladi. Badiiy ma'lumot ta'lim- tarbiya bola shaxsini shakllanishida, uning estetik qarashlarida va san'at olamini his qilishida muhim rol o'ynaydi. Go'zallikni his qilish badiiy did orqali amalga oshadi. Badiiy tarbiya vositasida bolada musiqa san'ati asarlariga nisbatan kuchli qiziqishlarni vujudga keltirish mumkin. Shuni ham ta'kidlash o'rinliki, qiziqish ehtiyoj bilan chambarchas uzviy bog'langan. Bilimga bo'lgan ehtiyojni qiziqishdan boshlanadi. Bola san'at asarini qanchalik chuqur anglab, o'zlashtirishga qiziqishi oshsa ehtiyojlik darajasi shunchalar yuqori bo'ladi. Badiiy qiziqish va ehtiyojning bunday aloqadorligi bolada yuksak emotsional munosabatlarni shakllantiradi.

Xususan, san'atga nisbatan badiiy ehtiyoji tarkib toptirmasdan to'laqonli badiiy tarbiyani amalga oshirish qiyin. Chunki, bolada san'at asarini to'g'ri idrok etishga uning emotsional munosabati yordam beradi. Badiiy tarbiya berish vazifasi faqat maktab uchun emas, balki oilada ham birdek zarurdir. Oilaviy munosabatlarda aliyy tarbiya jarayoniga oila boshliqlari, ota-onaning ma'lumoti, kasb- hunari, bilim saviyasi, badiiy dunyoqarashi, ma'naviy olami muhim rol

¹ Mustafoyev B. Musiqa o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. –Buxoro "Durdona". -2021.

o'ynaydi. Ruhshunos olimlar oilada bola shaxsini shakllantirish ma'naviy olamini boyitish jarayoni - bu oiladagi o'zaro hurmat va e'tibor, hamjihatlik hamda otanonaning bolalariga bo'lgan g'amxo'rliqi va talabchanligining samarasi, - deb qayd etishadi.²

Oila davrasida bolalarga ularning yoshiga mos shoirlarimiz she'rlaridan, yozuvchilarimiz asarlaridan, ertak va dostonlardan o'qib berib badiiy adabiyotga, musiqa san'atiga e'tibor-ixlosi baland, milliy va zamonaviy qo'shiqlarqa havasmand bo'lsa, farzandlari ham qiziqish uyg'otishi mumkin. Ota-onalar farzandlarini murg'ak kalbini musiqaning sehrli olami bilan oshno qilishsa bu sa'y-harakat albatta kelajakda o'z samarasini beradi. Badiiy ijod, san'atni qadrlagan ma'rifatli oilada voyaga etgan farzandlar, albatta o'zi tanlagan sohada qobiliyatli, yetuk mutaxassis bo'lib yetishishi kuzatilgan. Bu oiladagi bola kamolotida badiiy tarbiyaning o'rni muhimligini tasdiqlaydi. Badiiy tarbiya san'at asarining mohiyatini to'g'ri anglab etishdan boshlanadi. Shunga ko'ra bolaga she'riyatning, musiqaning, ayniqsa milliy qo'shiqlarning mazmun-mohiyatini tushuntira olish, undagi o'ziga xos tomonlarni bola ko'z o'ngida gavdalantira bilish lozim.

Bolaga badiiy tarbiya berishda quyidagilarga ahamiyat berish maqsadga muvofiq:

1. Bolani badiiy ijod namunalari-she'riyat, musiqa san'atiga qiziqtirish ;
2. Musiqiy asarlarni tinglash, idrok etish jarayonlarida bolaning qobiliyati va badiiy qiziqishlarini o'stirish ;
3. Qo'shiq tinglashda uning mazmuni, g'oyasi, badiiy so'z va musiqaning o'zaro bog'liqligiga e'tibor berish.;
4. Bola tomonidan musiqani, qo'shmqni o'rganish jarayoniga musiqiy-ijodiy faoliyat sifatida qarash.;

Shuni ta'kidlash joizki, bolalarda badiiy bilimlarni egallashda otalarning samarali ishtirok etishlari oilada badiiy tarbiya ishini samarali amalga oshirishning zarur sharti sifatida ham muhimdir. Oilada bolani yoshligidan milliy

² Yo'ldosheva S.X. "O'zbekistonda muzika tarbiyasi va ta'limining rivojlanishi. T., "O'qituvchi", 1985.

qadriyatlarimiz, musiqiy, she'riy asarlar, tasviriyl san'at haqida tushuntirib borilsa, maktab yoshiga kelib ancha ma'lumotlarga ega bo'ladi. Bolaga ovqatlanish, o'ynash mahallida milliy musiqa asarlari eshittirilib borish maqsadga muvofiq. Hatto mumtoz shoirlarimiz ishlatgan so'zlardan ayrimlarini o'rgatib borish ham foydadan xoli emas. Bolalar oilada badiiy ijodiyot namunalarini sevib tinglaydigan hamda ularning ma'nosidan bahramand bo'lib tarbiyalanadilar. Bola ulg'aygan sari oilasida turli urf-odat, marosim, an'ana, tuy-xasham, tantanalarda xizmat qiladigan xonanda-sozandalar san'ati uning musikiy taassuroti hamda idrokini rivojlantirib boradi. Bola uyda estetik jihatdan tug'ri tarbiyalansa, uning badiiy ijodga kobiliyatini erta aniklash va yanada rivojlantirish mumkin buladi³.

San'atdan bahramand bo'lish, undan zavq olish, samimiylik sifatlarixushfe'llik, odamlarga nisbatan e'tibor, mehribonlikni tarbiyalasa, qo'polikka, razillikka murosasizlik tuyg'ularini uyg'otadi.

Oilada musiqiy jihatdan to'g'ri tarbiyalangan bolaning badiiy ijodga qobiliyatini erta aniqlash va uni yanada rivojlantirish mumkin bo'ladi. Har bir otana bola tarbiyasida musiqaning tutgan o'rni va ahamiyatini his etgan holda ish tutmog'i maqsadga muvofiqdir. Bunda albatta oilaga hamkor bo'lgan maktabgacha ta'lim tashkilotining o'rni salmoqli. Albatta, estetik tarbiya tizimi oila, ta'lim-tarbiya va madaniy muassasalari, ommaviy axborot vositalari kabi bo'g'inlarning yaxlit holda ta'lim muassasasi bilan o'zaro hamkorligida yaxshi natijalar keltiradi. Umumiy o'rta ta'lim tizimida esa estetik tarbiya maqsadi, vazifalaridan kelib chiqib tizimli ravishda moddiy texnika ta'minoti, ilmiy-metodik manbalar, dars va snfdan tashqari musiqiy-ma'rifiy ishlarning mazmun-mohiyatining uyg'unligida amalga oshirilishi talab etiladi⁴. Xullas, musiqiy-estetik tarbiya yoshlar ma'naviy rivojlanishining muhim omili sifatida kelajakda qaysi kasb egasi bo'lishidan qat'iy nazar har bir bolada musiqani tinglash, anglash, idrok etishga o'rgatish, musiqiy faoliyatning biror turi bilan baholi kudrat shug'ullanishlariga e'tibor kuchaytirilsa uning ma'naviy kamolotiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Oila va jamiyatda musiqiy

³ Xasanov A.Sh. "O'quvchi-yoshlar axloqiy- estetik tarbiyasida xalq musiqasi. – T.,1985.

⁴ Xasanov A.Sh. "O'quvchi-yoshlar axloqiy- estetik tarbiyasida xalq musikasi. – T.,1985.

merosga munosabat o'zbek xalqining o'ziga xosligini saqlashda muhim ahamiyatga ega. Oilalarda bu meros tarbiyaviy va madaniy vosita sifatida ishlatilsa, jamiyatda festivallar, ta'lim va zamonaviy yondashuvlar orqali rivojlantiriladi. Biroq, globalizatsiya va zamonaviy madaniyat ta'sirida musiqiy merosni saqlash va yoshlarga yetkazish uchun qo'shimcha harakatlar talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ibrohimov O. A. 1X-X asrlar o'zbek musiqa madaniyati. // San'at yo'nalishlarida yoshlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash: izlanish, yechim va istiqbollar. Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to'plami. - Buxoro. 2013.
2. Jabborov I. O'zbek xalqi etnografiyasi.- T., "O'qituvchi". 1994.
3. Kaykovus. Qobusnoma. -T., "O'qituvchi" nashriyoti, 1967.
4. Jaxongirov G'. O'zbek bolalar folklori. - T. "O'qituvchi". 1975 y.
5. Karimova V. M., Akramova F. A. Psixologiya. Ma'ruzalar matni. -T., 2000.
6. Musabekova S.I. Muzika tarbiyasi. - T., "O'qituvchi". 1973.
7. Odilov A. O'zbek xalq cholg'ularida ijrochilik tarixi. - T., "O'qituvchi", 1995
8. Qur'onov M. O'zbekistonda umumiy o'rta ta'lim maktab larida milliy tarbiyaning imiy-pedagogik asoslari : Ped.fanl. dokt.. diss. - T., 1998.